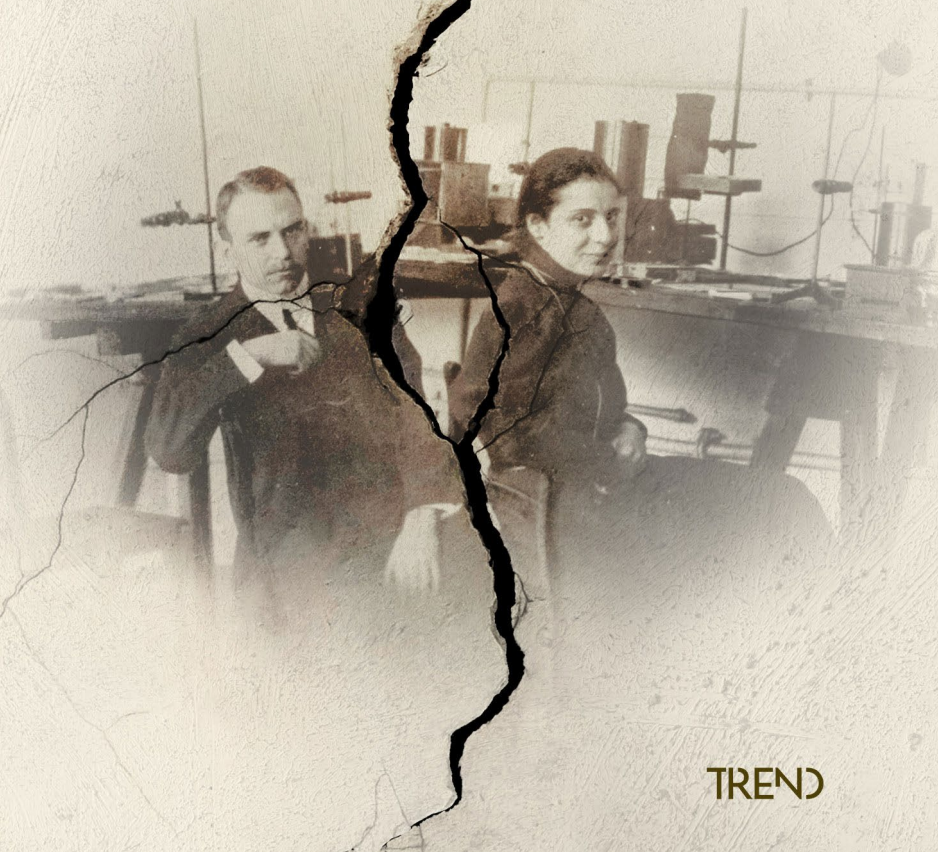

CYRIL GELY

HASADÁS

TREND

CYRIL GELY

HASADÁS

TREND

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Cyril Gely: *Le prix*
@ Albin Michel, 2019

Fordította:
PACSKOVSZKY ZSOLT

Borítóterv: *Müller Péter*

Borítókép:
Otto Hahn és Lise Meitner 1919-ben © akg-images

Minden jog fenntartva, a kiadvány egészének
vagy bármely részének a kiadó írásos engedélye nélküli
sokszorosítása, másolása, egyéb engedélyköteles
felhasználása – beleértve a kiadvány digitalizálását
és ily módon történő többszörözését, nyilvánossághoz
közvetítését – szigorúan tilos!

A kiadó könyveit kedvezménnyel
megrendelheti webáruházunkban:
www.mora.hu

Hungarian translation © Pacskovszky Zsolt, 2024
Hungarian edition © Trend Kiadó, 2024

„Sokféle igazságból áll a világ.”

PAUL ÉLUARD

ELSŐ RÉSZ

1.

Nem tudhatjuk, mit tartogat számunkra a múlt.

Ébredés óta ez a mondat jár Hahn fejében. Nem tudná megmondani, miért. Egyszerre ott volt, ahogy kinyitotta a szemét. A szavak egy pillanatig mintha előtte táncoltak volna, majd elárasztották az agyát. Képtelen volt újra elaludni. Hahn azóta az ablaknál áll, amit előzőleg kinyitott.

A fény alig hatol át a szürke égen. Épp csak annyira, hogy kivehető a stockholmi opera és szemben a királyi palota. Edith még alszik a szomszéd szobában. A járdákat hó borítja. A háztetőket is. Különös, süket csend honol a városban. Hahn nem érzi az arcába csapó csípős hideget. Soha nem érezte. Már egészen kicsi korában is szüntelenül mögötte loholt az anyja, hogy betakargassa. Hahn megnézi az óráját. Hét óra negyvenhárom perc van, és ez élete legfontosabb napja.

A bizottság itt a Grand Hôtelban foglalt le neki egy teljes lakosztályt. A 301-est a harmadik emeleten. A széles ajtó egy kissé szűk előtérre nyílik, ahol több arckép lóg. Majd egy hatalmas szalon következik kétoldalt egy-egy szobával. Hahné balra van. A jobb ol-

daliban Edith alszik. A bőrkanapé felett egy William Turner-festmény, a *Hóvihar*.

Azt lehetne hinni, hogy szántszándékkal ezt a képet akasztották fel erre a falra. Nem elképzelhetetlen, de nem is bizonyítja semmi.

Hahn az íróasztalon heverő három papírlapért nyúl. Választékosan, lényegre törően ír, sehol semmi áthúzás. Már sokadik alkalommal olvassa át a beszédét. Kívülről tudja az egészet. De ezen a reggelen, a nappal halovány fényében Hahn számára fontos, hogy megnyugtassa önmagát.

Az ajka mozogni kezd. Angol szavakat motyog halkán – Hahn angolnyelv-tudása kiváló. Fiatal korában Londonban és Montrealban tanult Ramsay-vel és Rutherforddal együtt. A sebzett Németországról beszél, a szerencsétlen Németországról, amely előbb a nácik, most meg a szövetségesek elnyomása alatt áll. Tanúsítja, hogy a német tudósok nem támogatták a hitleri rezsimet. Végezetül hozzáteszi, hogy nem szabad túl szigorúan ítélni a hazája fiataljairól. Hogyan alkothatnának ezek a fiatalok világos képet? Külföldi rádióadások, szabad sajtó nélkül? Tizenkét éven át mindannyian elnyomásban éltek, most már ideje továbblépni.

Hahn hirtelen, szokatlan módon fázni kezd. Becsukja az ablakot, és belebújik az ágya lábánál heverő köntösbe. Éles fájdalom nyilall a gyomrába. A fürdőszobához siklik, fog egy poharat, és tölt magának egy

kis karmelitavíz. Iszik, reménykedve, hogy ettől majd elmúlik a gyomorégése. Túl sok étel, túl sok alkohol, túl sok kávé. És túl sok stressz is. Azóta, hogy múlt szerdán, egy hete megérkeztek Stockholmba, a Hahn házaspár egyetlen estét sem tudott kettesben tölteni. Vacsorák, bankettek, lakomák, szupék. Tizenöt ember nem eszik annyit, amennyit ők ettek! Németországban nincs semmi. Itt tele vannak az üzletek. Ez az előnye annak, ha egy ország semleges. Mindezt most a karmelitavíz enyhén citromos íze ellensúlyozza. Otto Hahnt keserves emésztési zavarok kínozzák.

2.

Amikor Edith kinyitja a szemét, egyből Lise jut eszébe. A két nő hosszú-hosszú ideje nem látta egymást. Nyolc éve. Edith pontosan emlékszik a dátumra. 1938. július 12. Évszázad, évezred. Nehezen érti Lise hallgatását. Ha a háború alatt nem is volt olyan egyszerű írni egymásnak vagy találkozni, Berlin eleste, 1945 májusa óta ez már kevésbé van így. Szinte napra pontosan ugyanakkor angol katonák hurcolták el Hahnt.

Edith nagy nehezen kikászálódik az ágyból. Remeg a keze. Megkapaszkodik az éjjeliszekrényben. Már tudja, hogy ez a nap nem lesz jó. Sötét árny fut át az arca előtt. Edith elhessegeti a kézfejjével. De az árny visszatér. A rossz napok mindig ilyenek. Nincs értelme harcolni ellenük. Edith megértette ezt az évek során, ezért leoltja a lámpát, és visszafekszik.

A félhomályban feltörnek az emlékek. Az 1938. július 12-ei emlékek. És a korábbiak. Soha nem a későbbiek. Mintha ez az emlékezetes dátum határvonalat képezne Edith számára. Nem is annyira a jó és a rossz, mint inkább a gondtalanság és a nyugtalanság között. Az óta az éjszaka óta alszanak külön Ottóval.

Most, ezen a reggelen, hét óra negyvenhárom perckor tisztán látja maga előtt azt a fekete ruhát, amit Lise a megismerkedésükkor viselt. Elképesztően élesen rajzolódik ki a szeme előtt a ruha szabása. A pontos dátumot már nem tudja. 1912, talán 1913, mindenestre több mint harminc éve... Minden olyan gyorsan történt. Otto fiatal, ragyogó, akkurátus kémikus volt, akivel előző nyáron a Balti-tengernél ismerkedett össze. Lise együtt dolgozott vele a Kaiser Wilhelm Intézetben. Vagyis Lise már Edith előtt belépett Otto életébe. De Otto és Lise Meitner számára csak egy végtelenül kicsi valami létezett, mindössze a részecskék homályos világa számított. Csupán olyan szavakat ejtettek ki a szájukon, mint a rádium, a radioaktivitás, az alfa-sugárzás vagy az izotóp. Otto megnyugtatta Edithet. Lise nem vetélytárs.

Az esküvőjük Ottóval csodálatos volt, a nászút pedig kimerítő. Az ifjú pár Olaszországban, Ausztriában utazgatott. Bécs, San Vigilio, a Garda-tó, Verona. Edith rajzolgatott akkoriban. Kiváló eredménnyel végezte el a berlini Művészeti Akadémiát. Egyik tanára ezt súgta a fülébe: „Maga nagy művész lesz.” De furcsa módon az esküvő után már nem folytatta. Se vázlatfüzetek, se akvarellek. Mintha Edith egyik napról a másikra elhatározta volna, hogy az életét teljesen a férjének szenteli.

Lise fekete ruhája elegánsan ereszkedett a bokacsizmájáig. Olyan fiatal volt, idézi maga elé Edith. Ar-

cán azzal az eltökéltséggel, amelyet katonakén lehet látni. Főleg a szeme kavarta fel. Az a sötét szempár, az a mély, megfejthetetlen tekintet. Amikor Edith igent mondott Ottónak, bizonyos értelemben Lisének is igent mondott. Ők ketten elképzelhetetlenek voltak egymás nélkül. Hárman együtt képeztek egy atomot. Az atommag Otto és Lise volt, egyikük a proton, másikuk a neutron. Edith pedig a körülöttük keringő elektron - csak keringett, keringett a nélkül a remény nélkül, hogy egy nap közelebb kerül hozzájuk.

3.

Hahn kijön a zuhany alól, és egy röpké pillanatra szemügyre veszi magát a tükörben. Borzongás nélkül bele tud nézni. Igazán szörnyű volt, ami a háború alatt történt Németországban, de nem érzi magát sem bűnösnek, sem felelősnek. Hogy hiheti azt bárki, hogy a németek többsége tudott a gázkamrák létezéséről? A hazája nem rosszabb a többi országnál. Végére is nem Hitler dobott atombombát Hirosimára.

Hahn lecsillapodik. Finoman kifésüli a bajszát. Hatvanhét éves, de tíz évvel fiatalabbnak látszik. Soha nem érdeklődött élénken a politika iránt, a háború vége óta azonban érzi, hogy belekényszerül egy szerepbe. Nála jobban ugyan ki testesíthetné meg a német tudományt? Ott van persze Einstein, de Einstein már hosszú ideje elhagyta Németországot. Max Planck túl öreg, Werner Heisenberg pedig nem kíván többé semmibe belekeveredni. Nem, Heisenberg hónapok óta fortyog a dühtől, az egész világra haragszik. Senki sem volt hajlandó megérteni: csak azért egyezett bele a német atomfegyverprogram vezetésébe, hogy jobban az ellenőrzése alatt tudja tartani.

Hahn néhány óra múlva megkapja a svéd királytól, V. Gusztávtól a világ legrangosabb díját. És ugródeszkeként kívánja használni ezt a ceremóniát. Ugródeszkeként természetesen saját maga, de a hazája számára is. Visszatér a nagy Németország, Brahmsé és Mendelssohné.

A Farm Hall birtokon jutott el hozzá a hír éppen egy éve. Hahnt akkor az angolok tartották fogva. Persze Werner Heisenberggel és néhány másik atomfizikussal – például Max von Lauével vagy Carl von Weizsäckerrel – együtt. A szövetségesek attól féltek, hogy mind keletre szöknek. Rosszul ismerték őket. Amikor a Farm Hall parkjában sétált egyik délután, mert végre kisütött a nap, Brodie százados utána-szaladt a *Daily Telegraph*fal a kezében.

A díjazott személyének bejelentése valóságos bombaként hatott a német tudósok kis közösségében. Azaz, hogy Hahnt elismerték, őket is elismerték. És ez a csodálatos hír, mondhatni, lezárta a nemzetiszocializmus tizenkét hosszú évét.

-A maghasadás felfedezéséért.

Hahn ajka észrevehetetlenül mozog. Halkan megismétli:

-Maghasadás...

Hahn emlékszik, hogy elsírta magát 1945. augusztus 6-án a Farm Hallon, amikor a BBC közölte, hogy ledobtak egy atombombát. Aznap este úgy érezte, hogy ő a felelős több százezer ember haláláért. Elvégre is

az ő 1938 decemberében tett felfedezése nyitotta meg az utat a bomba megalkotása előtt. Minden a maghasadásból eredt. Egy neutron ütközik az urán atommagjával, az instabillá válva nyomban széthasad, és ennek hatására hatalmas energia szabadul fel. Hahnak még az öngyilkosság is megfordult a fejében. De aztán néhány adag whisky meg a gondolat, hogy az atombomba a leggyorsabb módja a háború befejezésének, kicsit felvidította. Hahntól távol áll az önsajnálát.

Aprócska mozdulattal megtörli a bepárasodott tükröt, majd felhajtja a karmelitavizét. A gyomorfájása nem csillapodott. Morgolódik, haragszik magára, amiért az előző napokon olyan mohón vetette rá magát az ételekre. Le fogja mondani a Wolfgang Paulival és feleségével, Franziskával megbeszélt ebédet. Nem lenne okos dolog megint asztalhoz ülni közvetlenül a díjátadó előtt. Majd este, a díszvacsorán találkozik Wolfganggal. A döntésének köszönhetően szabaddá válik a napja, és szabadabbnak érzi a szellemét is. Semmi dolga, amíg kora délután meg nem érkezik a hivatalos autó.

Már majdnem kilenc óra. Hahn tudja, hogy be kell mennie Edith szobájába. Azt is tudja, hogy Edith már régóta ébren van. De ezt a szabályt hozták: kilenc előtt soha. Hahn kijön a fürdőszobából, és még illendően felöltözik. A frakkja és a lakkcipője egyelőre marad a szekrényben.

A lakosztály kétszárnyú ajtaja előtt, a padlón egy svéd újság hever – amiből Hahn egy árva szót sem ért –, meg a *Times*. Az előtérben lévő asztalra teszi mindkettőt. Megfordul. Kint az ajtó előtt két angol katona öröködik. Egyre ez a félelem, hogy ő, a nagy kémikus, aki felfedezte a maghasadást, átáll az ellenséghez. Mint Manfred von Ardenne vagy Gustav Hertz. Az oroszok már egy éve fokozott erőfeszítéssel dolgoznak az atomfegyveren. Egy olyan embert megszerezni, mint Hahn, nem remélt segítség lenne. Ezért tapad rá két katona, mióta kiszabadult a Farm Hallról, és 1946. január 3-án visszatért Németországba.

Hahn kinyitja az ajtót.

– Minden rendben, uraim? – kérdezi angolul.

A két katona vigyázzba vágthatná magát, de nem teszik. Beérik annyival, hogy egyszerre azt felelik:

– Minden rendben, professzor úr. Nincs semmi jelentenivaló. Ezt a levelet magának hagyták itt ma reggel.

A fiatalabbik átnyújt egy borítékot. Csak egy név van ráírva, Hahn neve. Hahn azonnal felismeri az írást. Nem szól semmit, becsukja az ajtót, és lassan a szalon felé indul. Különösebben nincs meglepve. Tudta, hogy ez a levél meg fog érkezni. Fel kell egyáltalán bontani? Szóról szóra tudja, mi áll benne.

4.

Edith gondolatban még mindig Lisével van. Lise az első nő, aki bekerült a Kaiser Wilhelm Intézetbe, a KWI-be. Az első nő, aki fizikát és matematikát oktatott az intézetben. Az első nő, aki fizetést és professzori címet kapott. Az első nő, aki férfiakat irányított. Persze évekbe telt, mire idáig eljutottak. Edith hiába kutat az emlékei között, ő soha semmiben nem volt első. Miért őt vette el Hahn? Nem hagyja nyugodni a kérdés. Edith homlokegyenest különbözik Lisétől. Lisében megvan minden, ami tetszhet Hahnnak. Ugyanaz a szenvedély a részecskék iránt, ugyanaz a versenyszellem, ugyanaz a briliáns agy. Hahn mégis őt, Edithet választotta, a kedvességét, az angyali arcát, az eleganciáját.

Az együttműködésük kezdetén Lisét és Hahnt egy alagsori helyiségbe száműzik, ott kell berendezniük a laboratóriumukat. Abban az időben még nem tűrik meg egy nő jelenlétét a KWI-ben. Az első világháború után aztán több emelettel feljebb kerülnek. Elvégre ez a Lise Meitner nem is olyan buta! És ez jót tesz az intézet hírnevének. Ki mondta, hogy a németek nőgyűlölők? Amikor Einstein 1920–1921 táján a mi madame

Curie-nknek nevezi, Lise támadhatatlanná válik. Attól fogva minden hivatalos fotón szerepel.

Edith feláll. Mi értelme olyasmi ellen harcolni, ami erősebb nálunk? Edith teljesen tisztában van a súlytalanságával. Már első pillantásra tudta. Már akkor, amikor Lise megjelent a fekete ruhájában. Nehéz ezt megmagyarázni, talán csak Edithnek tűnt fel, de Lise már akkor is a többiek fölé emelkedett. Olyan fesztelen volt a férfiakkal! Ő, Edith lesütötte a szemét, ritkán mondta ki, hogy mit gondol. Lise nem félt semmitől, tisztában volt a saját önfejjőségével, rakoncátlanságával. Aznap Edith rádöbbsent, hogy milyen kínzó önbizalomhiányban szenved. És hogy ezt a lemaradást már soha nem fogja tudni behozni. Fel is hagyott a rajzolással, majd lemondott a festészetről is. Hogyan keljen versenyre Braque-kal vagy Picassóval, ha még Lise Meitnernek sem ér a bokájáig?

Edith a szemközti falon lógó Monet-festményre réved. *Jobbra forduló nő napernyővel*. A képen ábrázolt alak egyedül van, alulnézetből látható, vörösen vibráló környezetben. Az arcát alig dolgozta ki a festő. Nehéz odalátni a szemét, a száját. Olyan, mintha várna. Mire? Kire? Edith magára ismer benne, annyi bizonyos. Egy arctalan nő.

Az ajtó felől három kis kopogás jelzi, hogy kilenc óra.

5.

- Gyere be.

Hahn tűnik fel, elegáns, mint mindig, fess, mint mindig. Edith hirtelen nem is érti, hogyan tudja még most is ennyire szeretni a férfit.

- Húsz perccel múlt kilenc, észre sem vettem, hogy így elszaladt az idő - mentegetőzik Hahn.

Edith vet egy pillantást az éjjeliszekrényre letett órájára, és látja, hogy Otto igazat mond. Most először fordult elő, hogy késett. Edith ezt a különleges nap számlájára írja.

- Nem aludtál jól?

- Sehogy sem akart elmúlni ez az átkozott gyomor-fájás - feleli Hahn bosszúsan.

- Megittad a karmelitavizedet?

- Megittam a karmelitavizemet. De semmi nem használ! Még az ebédet is lemondtam Pauliékkel. Elhúzzam a függönyt?

- Ne. Inkább ülj ide mellém.

Hahn odamegy, és leül az ágy szélére. Edith megszokásból feltupírozza egy kicsit a haját, hogy dúsabbnak hasson. Majd egyik kezét Hahnéra teszi.

- Rossz napod van? - kérdezi a férfi.

Edith mosolyt próbál erőltetni magára, ahogy bólint.

- Igen. De ne izgulj, a díjátadóig összeszedem magam.

- Tudom.

Némi csend hozza közelebb őket egymáshoz.

- Lise járt a fejében ma reggel – suttogja Edith.

Hahn enyhén kiegyenesedik.

- Mióta is nem láttuk?

- Hosszú ideje – válaszolja a férfi, és közben igyekszik palástolni az érzéseit.

- Miért nem jelentkezünk nála? Lise Stockholmban él. Tudja, hogy itt vagyunk. Megbántódik, ha nem tesszük meg.

Hahn csak egy fejbiccentéssel reagál, nem tudja, mit válaszoljon. Kihaszználja az alkalmat, hogy elhúzza a kezét. Edith nyomban érzékeli a hűvösségét, de megpróbál ő sem mutatni semmit.

- Nem szeretnéd látni? Megtudni, hogy mi újság veled?

- Tudom, hogy mi újság veled. – Hahn visszafogja a hangját, ahogy felcsattan. – A Manne Siegbahn Intézetben dolgozik a város északi részén.

Edith egy pillanatig a férjét figyeli.

- Tudod, hogyan értettem.

Valóban, de Hahn nem feltétlenül akar belemenni ebbe a játékba. Főleg nem egy ilyen napon, amely teljes önkontrollt és derűsebb kedélyállapotot követel tőle.